

Dr. sc. Suan Islamović, docent

Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću

**ŠTULANOVIĆ VS. REPUBLIKA SRPSKA – ANALIZA SLUČAJA KROZ
PERSPEKTIVU KRIVIČNOG I PRAVA LJUDSKIH PRAVA**

Sažetak: Izmjenama Krivičnog zakonika Republike Srpske iz 2021. godine, *inter alia*, kriminalizovano je omalovažavanje i izlaganje poruzi ili preziru manjeg bosanskohercegovačkog entiteta. Nakon što je u jednom od javnih nastupa emeritus prof. dr. Muharem Štulanović isti okarakterisao kao 'genocidnu tvorevinu', uslijedilo je pokretanje krivičnog postupka koji još uvijek nije pravosnažno okončan, a koji je u stručnoj i akademskoj javnosti izazvao brojne polemike i otvorio različita kontroverzna pitanja. Kao svojevrsni presedan, predmetni slučaj bi u mnogočemu mogao uticati na buduće političko-pravne aranžmane u Bosni i Hercegovini. Fokus ovog rada jesu standardi i perspektive u razvoju državnog i entitetskog prava ljudskih prava koje u svom sukusu obuhvata različite elemente i institute krivičnog materijalnog prava.

Ključne riječi: Republika Srpska, genocid, sloboda izražavanja, krivično zakonodavstvo



1. Uvodna razmatranja i prikaz činjeničnog stanja

Povreda ugleda Republike Srpske (dalje: RS) i njenih naroda, definisana je kao krivično djelo izmjenama Krivičnog zakonika Republike Srpske (dalje KZRS)¹ iz 2021. godine. Izlaganje poruzi, preziru ili grubom omalovažavanju RS ili različitih obilježja manjeg bh. entiteta, članom 280a (1) KZRS je kriminalizovano kao osnovno krivično djelo sa predviđenom kaznom zatvora do tri godine, dok su naredna tri stava istog člana uredila i kvalifikovane oblike ovog krivičnog djela sa propisanim težim sankcijama kazne zatvora. Posebno je 'interesantna' odredba stava 2, u slučaju da se „RS označi kao agresorska ili genocidna tvorevina ili njeni narodi agresorskim ili genocidnim“, uzimajući u obzir zakonsku mogućnost da se svaki pojedinac osudi na kaznu zatvora od šest mjeseci do pet godina u slučaju da na bilo koji način poistovijeti ovaj entitet ili njegove narode sa pojmovima agresija ili genocid. Iako su predmetne izmjene materijalnog krivičnog zakonodavstva manjeg bh. entiteta odmah nakon usvajanja bile diskutabilne i postale predmetom različitih rasprava od strane stručnjaka ustavnog i krivičnog prava, posljedice kriminalizacije „izlaganja poruzi, preziru ili grubom omalovažavanju RS“ su se osjetile tek protekom određenog perioda i dobijanju sudskog epiloga.

Nakon što je 13.11.2023. godine emeritus Prof. dr Muharem Štulanović (dalje: profesor Štulanović) u kompleksu Islamsko-pedagoškog fakulteta Univerziteta u Bihaću održan govor (hutba) prilikom centralne sedmične molitve muslimana (džuma), video cijelog govora je ubrzo postao dostupan na *online* platformi *You Tube*. U istom govoru, profesor Štulanović je istakao da „baš zbog te genocidne tvorevine, koja se okotila i zaživjela tog 9. januara u vidu genocidne tvorevine er-es, i nad samim Sarajevom slave genocidnu okotinu (...)“.² Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala Republičkog javnog tužilaštva, podiglo je optužnicu 4.12.2023. godine protiv profesora Štulanovića zbog krivičnog djela „Povreda ugleda Republike Srpske i njenih naroda“.³ Potom je uslijedilo potvrđivanje optužnice, izjašnjavanje o krivnji i vođenje krivičnog postupka pred nadležnom prvostepenom sudskom instancom. Paralelno, po zahtjevu za apstraktnu ocjenu ustavnosti odredaba Krivičnog zakonika RS koji je podnijelo 14 zastupnika Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH od 21.9.2023. godine⁴, Ustavni sud BiH je, između ostalog, utvrdio da član 280a. Krivičnog zakonika RS nije u skladu sa članom II/3.h) Ustava BiH i članom 10. EKLJP.⁵ Sporna odredba je u skladu sa članom 61. stav (2) Pravila Ustavnog

¹ Službeni glasnik RS br. 64/17, 104/18 – odluka USRS, 15/21, 89/21, www.ohr.int – Odluka visokog predstavnika broj 12/23 i Službeni glasnik RS broj 73/23, neslužbeni prečišćeni tekst sačinjen u Ustavnom sudu BiH.

² Cijeli izvorni govor nije više dostupan, ali je dostupan kraći video isječak „tvk3“ pod sljedećim linkom: <https://www.youtube.com/watch?v=EKOEQxQ6OjA> Pristup: 28.11.2024.

³ Vidi: Republičko javno tužiteljstvo Republike Srpske, *Potvrđena optužnica protiv Muharema Štulanovića zbog krivičnog djela Povreda ugleda Republike Srpske i njenih naroda*. Dostupno na: <https://kt-bihac.pravosudje.ba/vstvfo/H/108/article/129879> Pristup: 28.11.2024.

⁴ Konkretno, zahtjev se odnosio na ocjenu ustavnosti članova 208a., 208b. i 208a. (2), a potpisan je od strane sljedećih zastupnika: Šerif Špago, Edin Ramić, Šemsudin Dedić, Šemsudin Mehmedović, Denijal Tulumović, Nermin Mandra, Amor Mašović, Safet Kešo, Midhat Čaušević, Jasmin Emrić, Elvisa Hodžić, Milan Dunović, Zlatan Begić i Vlatko Glavaš.

⁵ Ustavni sud BiH, Odluka o dopustivosti i meritumu U-21/23 od 18.1.2024., izreka.

suda ukinuta i prestala sa važenjem, na osnovu čega je nadležni sud pred kojim je i pokrenut postupak trebao donijeti oslobađajuću presudu.

Protekom nešto manje od mjesec dana od dana objavljivanja odluke Ustavnog suda BiH, to se i desilo pred Okružnim sudom u Banjaluci, gdje je donesena oslobađajuća presuda. Naime, sudija Siniša Marković se upravo pozvao na odluku Ustavnog suda BiH koja je u Službenom glasniku BiH br. 9/24 objavljena 6.2.2024. godine, odnosno na član VI/4. Ustava BiH kojim je propisana konačnost i obaveznost u primjeni odluka Ustavnog suda BiH, istovremeno ističući da se „Ustav BiH ne može izmijeniti entitetskim zakonima“.⁶ Međutim, bez obzira što se činilo da u datom momentu presuda nadležnog suda na svega tri stranice treba postati pravosnažna, nadležno tužilaštvo je podnijelo žalbu na oslobađajuću prvostepenu presudu Okružnog suda u Banja Luci⁷, ističući bitne povredbe odredaba krivičnog postupka, povredu Krivičnog zakonika te pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje. Bez obzira što iz sadržaja žalbe proizilazi eklatantno kršenje odredaba Ustava BiH kojim je propisano da su odluke Ustavnog suda BiH konačne i obavezujuće, odnosno kršenje važećih odredaba člana 239. (1) Krivičnog zakona BiH kojim je propisano da neizvršenje odluka iste instance predstavlja krivično djelo sa propisanom kaznom zatvora, nadležna drugostepena instanca (Vrhovni sud RS) još uvijek nije donijela odluku po žalbi koju je izjavio/podnio Republički javni tužilac dr Dragica Glušac. Ne ulazeći u razloge odugovlačenja postupka, a koji mogu dobiti i političke konotacije – što svakako nije cilj uzimajući u obzir poštivanje načela nezavisnosti sudske vlasti na svim nivoima u BiH, u ovom radu će predmetom analize biti odgovarajući aspekti međunarodnog krivičnog prava i prava ljudskih prava sa ciljem razumijevanja granica pojedinca u konzumaciji zagarantovanog prava na slobodno izražavanje, sa posebnim osvrtima na mogućnost označavanja RS kao „agresorske ili genocidne tvorevine“. Drugačije kazano, cjelokupna analiza se u konačnici svodi na dva vrlo jednostavna pitanja: da li je profesor Štulanović prekoračio granice slobode izražavanja nazvavši Republiku Srpsku 'genocidnom tvorevinom' i treba li krivičnopravno odgovarati za iskazane stavove?

2. Aspekti međunarodnog krivičnog prava

Grubo zanemiravanje presuda Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (dalje: MKSJ) i Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove (dalje: MRMKS) unutar kojih je rat u BiH označen kao međunarodni oružani sukob, samo je jedan od potencijalno spornih elemenata predmetne kriminalizacije „povrede ugleda RS“ i istovremenog onemogućavanja pojedinca da, u skladu sa vlastitim ubjeđenjem, manjem bh. entitetu eventualno dodijeli epitet 'agresorski'. Za početak, treba naglasiti kako sintagma 'međunarodni oružani sukob' u okolnostima ratnih dešavanja u Republici Bosni i Hercegovini (dalje: RBiH) u periodu 92-95. u potpunosti odgovara pojmu agresije na suverenu, nezavisnu i međunarodno priznatu nacionalnu državu, a posebno imajući u vidu

⁶ Okružni sud u Banjaluci – Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, presuda br. 11 0 K 035527 24 K-p od 29.2.2024., obrazloženje.

⁷ Žalba Republičkog javnog tužilaštva RS br. T12 1 KT 0001992 23 od 5.4.2024. godine.

činjenicu da Statut MKSJ ne prepoznaje termin 'agresija'. Spomenutim pravnim aktom je uređena nadležnost ove međunarodne sudske instance prilikom krivičnog gonjenja lica koja su učinila zločine protiv čovječnosti u oružanom sukobu, bilo da se radi o međunarodnom ili unutrašnjem karakteru takvog sukoba⁸, za razliku od Stalnog krivičnog suda (eng. *International Criminal Court*) koji u članu 5. (1/d) svoga statuta ima definisanu nadležnost za zločin agresije. Ipak, zbog immanentno naglašenog agresivnog karaktera međunarodnog oružanog sukoba u BiH čije su posljedice teški ratni zločini, zločini protiv čovječnosti i zločin genocida, opšteprihvaćeni i svakodnevno korišteni termin u međunarodnoj i domaćoj stručnoj javnosti jeste upravo 'agresija'.

Bez da se u vezu sa spomenutom odredbom dovedu i ostale odredbe Statuta MKSJ – posebno u vezu sa članom 2 kojim su opisane protivpravne radnje zaštićene Ženevskim konvencijama iz 1949, zbog svega naznačenog u prethodnom pasusu se jasno dalo zaključiti kako sinonim za međunarodni oružani sukob u RBiH jeste upravo agresija, a što je u konačnici i potvrđeno nizom presuda. Od 1996. godine i predmeta protiv Dušana Tadića pa sve do pravosnažnih presuda protiv Jovice Stanišića i Frenkija Simatovića, nedvosmisleno je potvrđena činjenica da je Savezna Republika Jugoslavija (današnja Republika Srbija) izvršila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu (današnju BiH), kao i to da su nezakonito proglašena Srpska Republika Bosna i Hercegovina (kasnije RS) te Srbija djelovali udruženo u ratnim dejstvima u BiH. U žalbenoj presudi protiv Dušana Tadića, potvrđeno je da je Vojska Jugoslavije u potpunosti „imala kontrolu nad političkim i vojnim ciljevima, kao i nad vojnim operacijama Vojske Republike Srpske“, odnosno da su elementi Vojske Jugoslavije „i dalje neposredno intervenisali u sukobu u BiH, boreći se 'rame uz rame' sa Vojskom RS i pružajući joj kritičnu borbenu podršku“.⁹ Pored potvrde da je stvaranje Vojske RS bilo pravna fikcija, pretresno je vijeće u predmetu Čelebići nedvosmisleno ukazalo na neizmijenjenu komandnu strukturu i lanac materijalnog snadbijevanja unutar nove vojske bosanskih Srba, uprkos promjeni formalnog statusa iste.¹⁰ Operativna logistička podrška, podrška u ljudstvu i opremi koju je Srbija davala paravojnim snagama RS i nakon 19. maja 1992. godine, podcertani su u presudi Radoslavu Brđaninu.¹¹

Finalna potvrda činjenice da je rat u BiH imao karakter međunarodnog oružanog sukoba, pronalazi se u presudi protiv bivših šefova državne bezbjednosti Srbije, Stanišića i Simatovića. U ovoj presudi su istaknuti elementi različitih zločina protiv čovječnosti unutar udruženog zločinačkog poduhvata na teritoriju druge suverene i međunarodno priznate države. Obzirom da je u spomenutim presudama utvrđena uloga Vojske RS i

⁸ Član 2 ažuriranog Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, usvojen 25. maja 1993. Rezolucijom br. 827, sa izmjenama od: 13. maja 1998. shodno Rezoluciji br. 1166; 30. novembra 2000. shodno Rezoluciji br. 1329; 17. maja 2002. shodno Rezoluciji br. 1411; 14. avgusta 2002. shodno Rezoluciji br. 1431; 19. maja 2003. shodno Rezoluciji br. 1481; 20. aprila 2005. shodno Rezoluciji 1597; 28. februara 2006. shodno Rezoluciji 1660; 29. septembra 2008. shodno Rezoluciji 1837; 7. jula 2009. shodno Rezoluciji 1877.

⁹ Za potrebe ovog rada su korišteni sažeci presuda objavljeni u sljedećoj knjizi: Srbija i Hrvatska u međunarodnom oružanom sukobu u Bosni i Hercegovini, Udruženje žrtava i svjedoka genocida/Pokret majki enklava Srebrenica i Žepa, Sarajevo, 2023, str. 29-30.

¹⁰ *Ibid.*, str. 35-48.

¹¹ *Ibid.*, str. 63-71.

njenog zajedničkog djelovanja sa Vojskom Jugoslavije u međunarodnom oružanom sukobu, odnosno agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu (dalje: R BiH), označavanje RS kao agresorske tvorevine ne bi smjelo biti sporno sa aspekta konzumacije ustavom i međunarodnim dokumentima zagarantovane slobode izražavanja pojedinca, posebno zbog činjenice da izneseni stavovi ili mišljenja imaju svoje utemeljenje u brojnim presudama međunarodnih sudova. Pored toga, u obzir treba uzeti i postojanje pravnog, vojnog i političkog kontinuiteta RS prije i poslije potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma (dalje: DMS). *Vice versa*, nulti čast RS jeste upravo potpisivanje DMS-a i Aneksa 4 koji fungira kao ustavni dokument države BiH.

Ukoliko se u obzir uzme zamašna i kontinuirana podrška Savezne Republike Jugoslavije prema VRS tokom cijelog perioda agresije na R BiH, utvrđena u nizu presuda međunarodnih sudova, onda se da zaključiti kako formalno-pravno priznanje ove administrativno-političke jedinice ne bi bilo moguće bez prethodne podrške susjedne države u obliku materijalnih, vojnih i ljudskih resursa.¹² Kako je već pravosnažno utvrđena uloga Republike Srbije u međunarodnom oružanom sukobu ili agresiji na R BiH, s jedne strane, odnosno saradnja Vojske Jugoslavije i Vojske RS, s druge strane, onda i sam vrijednosni sud prema kojem pojedinac označi RS kao „agresorsku tvorevinu“ ima svoje utemeljenje u pravno i historijski potvrđenim činjenicama. U zdravom političkom i društvenom ambijentu koji gaji empatiju prema pravnoj državi i vladavini prava, kakav bi trebao biti i onaj bosanskohercegovački, svaka presuda iz Haga bi trebala biti „historijska, sveobuhvatna, konačna i neprikosnovena“ kao „pravni akt, judikat, pa i civilizacijski postulat, a objektivno i poruka svjetskih dimenzija, *per se*“.¹³ Taj civilizacijski postulat bi, po uzoru na postratnu obnovu Njemačke, trebao služiti kao osnov za daljnji pravni, društveni i politički progres. Nakon što je analiziran aspekt međunarodnog krivičnog prava sa nešto detaljnijim osvrtom na mogućnost označavanja RS kao agresorske tvorevine, u nastavku rada će poseban fokus biti na mogućnosti označavanja RS kao genocidne tvorevine, uzimajući u obzir ustavnopravne garancije slobode izražavanja svih pojedinaca u pravnom poretku BiH. U obzir će se svakako uzeti presude međunarodnih sudova unutar kojih su pojedinci osuđeni za zločin genocida i druge ratne zločine u BiH, a sve sa ciljem kvalitetnijeg razumijevanja ukupne problematike koja je posljedica prethodnog inkriminisanja i krivičnog procesuiranja profesora Štulanovića zbog iznesenih stavova. Ipak, ključni aspekt nastavne analize će se odnositi upravo na garancije Evropske konvencije o ljudskim pravima (dalje: EKLJP) kao krovnog regionalnog dokumenta u

¹² U kontekstu odgovornosti Savezne Republike Jugoslavije za počinjeni zločin genocida u Srebrenici, profesor Degan ističe i ulogu tadašnjeg predsjednika Slobodana Miloševića koji je „znalački prikrivao i uništavao dokumente koji bi ga povezivali sa zločinima u toj susjednoj državi“, a čija je smrt spriječila izricanje krivične presude i na taj način posljedično 'amnestirala' Saveznu Republiku Jugoslaviju za kršenje Konvencije o genocidu. Vidi: Degan, Vladimir-Đuro; „Zločin genocida pred međunarodnim sudištima“, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 58 (1-2), 2008. str. 89.

¹³ Kacin, Jelko; „Presuda međunarodnog suda – veliki izazov za pravnu državu u BiH i Srbiji“, Zbornik radova prve međunarodne konferencije 'Istraživanje, dokumentiranje i procesuiranje genocida u BiH', Udruženje žrtava i svjedoka genocida/Pokret Majke enklave Srebrenica i Žepa, Sarajevo, 2005, str. 292.

oblasti ljudskih prava, odnosno standarda ljudskih prava razvijenih kroz bogatu sudsku praksu najznačajnije nadnacionalne sudske instance u pravnom poretku Vijeća Evrope.

3. Aspekti ustavnog i prava ljudskih prava

Zarad adekvatnog razumijevanja granica pojedinca u konzumaciji slobode izražavanja, neophodno je razumjeti specifičnosti ustavnopravne arhitekture i ponuđenih normativnih rješenja u pravnom sistemu BiH. Aneks 4 Dejtonskog mirovnog sporazuma, koji je ujedno i ustavni dokument države BiH (dalje: Ustav BiH), u egzemplarnom ili oglednom katalogu ljudskih prava u članu II (3h) doista normira slobodu izražavanja kao zagaranovano ustavno/ljudsko pravo svih pojedinaca u pravnom poretku BiH.¹⁴ Međutim, odredbe Ustava BiH pobliže ne uređuju sadržaj, obim i granice slobode izražavanja, nego upućuju na različite međunarodne instrumente iz Aneksa I, a prioritarno na EKLJP u osnovnom ustavnom tekstu.¹⁵ S tim u vezi, razumijevanje položaja EKLJP u pravnom poretku BiH je neophodan preduslov za nastavnu analizu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (dalje: ESLJP) koji kao nadnacionalna sudska instanca tumači odredbe konvencijskog teksta.¹⁶

Uzimajući u obzir činjenicu da EKLJP u pravnom sistemu BiH ima izuzetno bitan (prioritetan ili ekskluzivan) položaj, odnosno da ima premoć nad svim zakonima države BiH¹⁷, to podrazumijeva superioran položaj u odnosu na cjelokupno krivično

¹⁴ Preciznije, normirano je da „sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz stava 2. ovog člana, što uključuje i (...) slobodu izražavanja.“

¹⁵ Kako je država BiH u skladu sa ustavnom normom obavezana na osiguranje primjene najviših međunarodnih standarda u oblasti osnovnih ljudskih prava i temeljnih sloboda, to implicira da sve institucije države imaju pozitivnu obavezu osiguranja da pojedinci potpuno i nesmetano uživaju ista. Kada je riječ o zaštiti ustavom i međunarodnim dokumentima zagaranovane slobode izražavanja, nesumnjivo je da jako bitnu ulogu u ovakvim predmetima treba imati i Ombudsmen za ljudska prava BiH koji, *inter alia*, treba da obavlja poslove unaprjeđenja i zaštite građanskih i političkih prava, kao i da djeluje preventivno na povrede građanskih i političkih prava i otklanja ih kada do njih dođe. Ipak, odbrana profesora Štulanovića u krivičnom postupku nije uputila zahtjev za preporuku/mišljenje ove nezavisne institucije koja i uspostavljena sa ciljem „zaštite i promocije prava i sloboda fizičkih i pravnih lica“, tako da (ne)djelovanje Ombudsmena za ljudska prava BiH u ovom predmetu neće biti zasebno analizirano, neovisno o zakonskoj obavezi *ex officio* djelovanja. Vidi: Zakon o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH br. 19/02, 35/04, 32/06, 38/06, 50/08 i 61/23, članovi 1. (2) i 2. (2).

¹⁶ Ne treba zanemariti ni stav ESLJP-a o EKLJP kao „ustavnog instrumenta evropskog javnog poretka“ u oblasti ljudskih prava (ESLJP, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske*, br. 45036/98, presuda od 30.6.2005., stav 156). I ovo je jedan od sporednih argumenata koji govore u prilogu značaju EKLJP u nacionalnom pravu BiH.

¹⁷ Kako Ustav BiH nikad nije preveden na jedan od službenih jezika u BiH, nužno je konsultovati odredbu člana II/2 gdje je propisano da EKLJP i njeni Protokoli „shall have priority over all other law“. U pravnoj teoriji pronalazimo različita tumačenja pojma *law*. Preciznije, dio pravnih teoretičara smatra da *law* podrazumijeva cjelokupno pravo, a dio njih da se odnosi (samo) na zakone BiH. Međutim, ukoliko se u obzir uzme sudsku praksu Ustavnog suda BiH, onda je jasno da ova domaća

zakonodavstvo BiH, uključujući i državni te entitetske krivične zakone. Neovisno o tome što sloboda izražavanja predstavlja „jedan od osnovnih temelja (demokratskog) društva, jedan od uslova za njegovo napredovanje i za razvoj svakog čovjeka“¹⁸, ona može biti podvrgnuta odgovarajućim striktno tumačenim izuzecima. Ti izuzeci u kontekstu miješanja države u subjektivno pravo pojedinca, u smislu člana 10, stav 2 EKLJP, moraju biti propisani zakonom, težiti jednom od legitimnih ciljeva i biti neophodni u demokratskom društvu. U konačnici, a zarad ispravnog razumijevanja granica u konzumiranju zagwarantovane ustavne slobode izražavanja, neophodno je predstaviti određene stavove ESLJP u tom kontekstu. Na ovaj način će se jedino moći razumjeti da li izneseni stavovi profesora Štulanovića potpadaju pod okvir zaštite EKLJP u smislu razumijevanja i interpretacije sadržaja člana 10 koji garantuje slobodu izražavanja u demokratskom društvu.

3.1. Regionalni standardi – Evropska konvencija o ljudskim pravima

U skladu sa normom najznačajnijeg regionalnog instrumenta u oblasti ljudskih prava i temeljnih sloboda, sloboda izražavanja je zagwarantovana svim pojedincima, i to na način da isto pravo „uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice“. Prema praksi ESLJP-a, sadržaj takvih informacija se ne odnosi isključivo na one informacije koje su prihvatljive, blagonaklone ili bez štetnih posljedica po druge. Naprotiv, sloboda primanja i prenošenja informacija se odnosi i na one koje „vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju“.¹⁹ Jedno demokratsko i pluralističko društvo mora da osigura pravo na slobodu izražavanja, ali na umu uvijek mora imati činjenicu da to pravo nije apsolutno i da podliježe različitim ograničenjima u skladu sa objektivnim i unaprijed utvrđenim okvirnim kriterijima. Pored toga što ograničenje slobode izražavanja mora biti propisano zakonom koji je dostupan i predvidljiv, takvo ograničenje mora imati legitiman cilj i biti nužno u demokratskom društvu. S druge strane, pravo pojedinca da slobodno prima i prenosi informacije ne smije vrijeđati niti ugrožavati osnovna demokratska načela, pravnu državu, koncept vladavine prava ili subjektivna prava i slobode drugih.

Onda kada se pred ESLJP problematizuje priroda ili sadržaj govora pojedinca, inzistira se na ispravnoj procjeni uticaja takvog govora na potencijalne negativne

instanca smatra da EKLJP ima prioritet (isključivo) nad zakonima BiH. Potvrda ovog stava USBiH, nalazi se i u Odluci o dopustivosti i meritumu iz 2006. godine po apelaciji Stranke za Bosnu i Hercegovinu i Ilijaza Pilava. U toj odluci (a nije jedina), sintagma „over all other law“ iz član II/2. Ustava BiH se prevodi kao „nad svim ostalim zakonima“, što je ujedno i nezvanični prijevod predmetne dredbe u verziji Ustava BiH koja je dostupna na stranici Ustavnog suda BiH. Više u: Islamović, Suan; „Međunarodni dokumenti u ustavnoj materiji u Bosni i Hercegovini“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, br. IX (2), 2023, *passim*.

¹⁸ ESLJP, *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 5493/72, presuda od 7.12.1976., stav 49.

¹⁹ *Ibid.*

posljedice u određenom društvu, a posebno ukoliko takav govor potiče mržnju, nasilje ili netoleranciju. Dakle, kontekst izgovorenih riječi je meritoran u odlučivanju da li je pojedinac prekoračio uživanje subjektivnog prava.²⁰ Pored eventualno direktnog ili indirektnog pozivanja/opravdavanja nasilja, mržnje ili netolerancije²¹, u obzir se uzima i socijalno-politički kontekst ili pozadina određenih izjava.²² Uzimajući u obzir ratna dešavanja i cjelokupni postratni društveno-politički kontekst, sa pravom bi se moglo postaviti pitanje pozadine izjava profesora Štulanovića i uticaja istih na daljnji razvoju međuetničkih odnosa u bh. društvu. Taj uticaj, po uzoru na relevantnu praksu ESLJP, treba procijeniti kroz dvoslojni test: uloga i funkcija lica koje je dalo takvu izjavu i opšti društveni kontekst.²³ Pored toga što na odgovarajući način treba odrediti smjer ili pravac revitalizacije međuetničkih odnosa u ranjivom bh. društvu, izjavu kojom je profesor Štulanović okarakterisao kao „genocidnu tvorevinu“ treba procijeniti i sa aspekta njegove uloge i funkcije kao profesora emeritusa i istaknutog teologa koji je izuzetno cijenjen u društvu.²⁴ Ne treba zanemariti ni činjenicu da je video isječak neposredno po davanju tih izjava bio dostupan na društvenoj mreži *You Tube*, sastavnom dijelu tzv. *online* prostora kao neviđene platforma za ostvarenje slobode izražavanja.²⁵ U svakom slučaju, riječi koje je izrekao profesor Štulanović su vrlo brzo bile dostupne u cijelom svijetu, a ne samo u BiH i regionu. Dijelovi presuda ESLJP spomenuti u ovom pasusu definitivno ne mogu biti potpuno mjerodavne u kontekstu ocjene da li je profesor Štulanović prekoračio svoja prava prilikom konzumacije ustavom zagarantovane slobode izražavanja. Iste mogu poslužiti kao početni okvir za daljnja razmatranja i ispravno razumijevanje izgovorenih riječi u socijalno-političkom kontekstu bh. društva.

U skladu sa članom 10 (2) EKLJP, ograničenje slobode izražavanja se vezuje za striktno tumačene izuzetke, dok potreba za tim restrikcijama mora biti nesporno ili ubjedljivo dokazana.²⁶ U konkretnom slučaju, neophodno je razumjeti da li su izjave profesora Štulanovića sastavni dio vrijednosnog suda, ili ipak predstavljaju prekoračenje u konzumaciji slobode izražavanja. Za početak treba predstaviti stavove ESLJP vezane za historijski i pravno utvrđene činjenice te potencijalne rasprave u dozvoljenim okvirima. Bez obzira što ESLJP cijeni da traganje za historijskom istinom predstavlja sastavni segment slobode izražavanja, takvo nešto se ne može odnositi na pravosnažno utvrđenu odgovornost pojedinaca i utvrđene činjenice izvršenih zločina protiv čovječnosti, ratne zločine i zločin genocida. Rasprave u tom kontekstu mogu biti isključivo u dozvoljenim

²⁰ ESLJP, *Özgür Gündem protiv Turske*, br. 23144/93, presuda od 16.3.2000., stav 63. Također vidi: ESLJP, *Gözel i Özer protiv Turske*, br. 43453/04 i 31098/05, presuda od 6.7.2010., stav 52.

²¹ ESLJ, *Perinçek protiv Švajcarske*, br. 27510/08, presuda od 15.10.2015., stav 206.

²² ESLJP, *Mariya Alekhina i ostali protiv Rusije*, br. 38004/12, presuda od 17.7.2018., stav 218.

²³ ESLJP, *Zana protiv Turske*, br. 69/1996/688/880, presuda od 25.11.1997., stavovi 49–50.

²⁴ Pored svoje višedecenijske akademske karijere, profesor Štulanović aktivan i na različitim društvenim mrežama. Tako, 19.12.2024. godine, profesor Štulanović je imao preko 10.000,00 aktivnih pratilaca na društvenoj mreži *Facebook*.

²⁵ ESLJP, *Delfi AS protiv Estonije [GC]*, br. 64569/09, presuda od 16.6.2015., stav 110.

²⁶ ESLJP, *Stoll protiv Švicarske*, br. 69698/01, presuda od 10.12.2007., stav 10.

okvirima ispitivanja uzroka počinjenih zlodjela te unutar okvira objektivnih rasprava.²⁷ Ova civilizacijska mogućnost podrazumijeva preventivno djelovanje na buduće pokušaje izvršenja istih ili sličnih zločina, a ne političku ili drugu zloupotrebu javnog diskursa. Ubjedljiv dokaz da je nad Bošnjacima u Srebrenici izvršen genocid nesporno potvrđuju presude MKSJ i Međunarodnog suda pravde. Dakle, i historijski i pravno je nesporna činjenica da je nad Bošnjacima u agresiji na RBiH izvršen genocid, kao i to da je utvrđena krivičnopravna odgovornost istaknutih pojedinaca iz vojnog i političkog vrha tada nezakonite tvorevine, a danas jednog od dva entiteta države BiH. Utvrđene činjenice iz pravosnažnih presuda ne mogu biti predmetom dozvoljenih rasprava, izuzev u slučaju kada se ispituju uzroci počinjenih zlodjela u okviru objektivnih rasprava i sa ciljem preventivnog djelovanja. Obzirom da pravni i historijski fakti neminovno dovode do odgovarajućih zaključaka o ulozi istaknutih pojedinaca iz vojnog i političkog vrha RS u izvršenju zločina genocida²⁸, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina nad Bošnjacima, ispunjeni uslovi za analizu drugog dijela testa koji se odnosi na ispitivanje opravdanosti izjava profesora Štulanovića.

Mišljenje koje pojedinac iznese povodom odgovarajuće društvene, političke ili druge tematike, a koja nema uporište u pravnim ili historijski utvrđenim činjenicama, može se tretirati isključivo kao vrijednosni sud. Obzirom da ne postoji nijedan domaći ili međunarodni akt/dokument kojim je utvrđeno da je RS nastala kao rezultat agresije ili genocida, izjava profesora Štulanovića kojom je manji bh. entitet okarakterisao kao „genocidnu tvorevinu“ može biti posmatrana isključivo kao vrijednosni sud. Takav vrijednosni sud je utemeljen na ranije utvrđenim pravnim i historijskim činjenicama, što posebno otežava eventualno ograničenje slobode mišljenja ili iznošenja vrijednosnog suda oko načina nastanka, a posljedično i 'naravi' RS. Bez obzira što u nacionalnim zakonodavnim i sudskim praksama nadležni akteri vrlo često ne razlikuju pojmove činjenica i vrijednosnih sudova, u konkretnom slučaju se nameće zaključak da izneseni vrijednosni sudovi profesora Štulanovića imaju svoje utemeljenje u opštepriznatim faktima. Štaviše, nije uopšte teško zaključiti ili konstituisati individualni vrijednosni sud da je RS nastala kao rezultat zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i drugih ratnih zločina. Tome posebno doprinosi 'pravni kontinuitet' između samoproglašene RS i današnje ustavne kategorije – entiteta RS. Potpisivanjem Aneksa 4 DMS-a „od strane predstavnika tri etničke zajednice koji su u pregovorima preuzimali različite funkcije“ su neminovno doveli do toga da je „prvi put ime i egzistencija RS priznata internacionalnim

²⁷ ESLJP, *Giniewski protiv Francuske*, br. 64016/00, presuda od 31.1.2006., stav 51.

²⁸ Primjerice: bivši general tzv. Vojske RS Radislav Krstić, osuđen je na 35 godina zatvora zbog učestvovanja i pomaganja u genocidu; bivši komandant Vojske RS, Ratko Mladić, osuđen je na doživotni zatvor zbog počinjenog genocida nad Bošnjacima u Srebrenici i drugih zločina; bivši predsjednik samoproglašene RS, Radovan Karadžić, osuđen je na doživotni zatvor zbog počinjenog zločina genocida i drugih zločina; bivši načelnik za bezbjednost glavnog štaba Vojske RS, Ljubiša Beara, također je osuđen na doživotnu kaznu zatvora zbog počinjenog zločina genocida, baš kao i Vojadin Popović, bivši načelnik bezbjednosti Drinskog korpusa Vojske RS.

dokumentom, a da se pri tom nije radilo o formalnom priznanju jedne države“.²⁹ Dakle, nesumnjivo je da „između preddejtanske i postdejtanske RS postoji pravni, vojni i politički kontinuitet“, a koja se iz historijske perspektive pojavila kao „*de facto* režim koji podstiče nasilje, ubijanje, etničko čišćenje nesrpskih elemenata“.³⁰ Navedeni zaključci u potpunosti korespondiraju sa praksom ESLJP koji ističe da „čak i kada neka izjava predstavlja vrijednosni sud, srazmjernost miješanja može ovisiti o tome da li postoji dovoljna činjenična osnova za spornu izjavu, budući da vrijednosni sud bez činjenične osnove koja bi ga potkrijepila može biti pretjeran“.³¹ *Summa summarum*, izjave profesora Štulanovića koje u suštini predstavljaju vrijednosne sudove, potkrijepljene su odgovarajućim činjeničnim osnovom i ni na koji način ne bi smjele biti problematizovane sa aspekta srazmjernosti miješanja.

3.2. *Argument a contratio* – negiranje genocida

Uz istovremeno uvažavanje svih primjenjivih međunarodnih izvora prava u BiH, sa posebnim fokusom na ulogu, položaj i značaj EKLJP u nacionalnom pravnom sistemu, izjave profesora Štulanovića u obliku vrijednosnih sudova zasnovanim na utvrđenim historijskim i pravnim činjenicama, nikako ne podliježu legitimnim ograničenjima u okviru konzumacije ustavom i primjenjivim međunarodnim pravom zagarantovane slobode izražavanja. Nasuprot tome, izjave kojima pojedinci negiraju počinjeni genocid nad Bošnjacima prilikom agresije na RBiH predstavljaju negiranje pravosnažnih presuda, utvrđenih historijskih činjenica³², kršenje Krivičnog zakona BiH čijim je izmjenama kriminalizovano negiranje genocida i posljednju fazu genocida koja traje.³³ Neovisno o dnevno političkom kontekstu i činjenici da Tužilaštvo BiH još uvijek ne sprovodi predmetne izmjene krivičnog zakonodavstva (a moralo bi!), svrsishodno bi bilo navesti

²⁹ Šarčević, Edin; USTAV IZ NUŽDE – konsolidacija ustavnog prava Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2010, str. 229-230.

³⁰ *Ibid.*, str. 235-236.

³¹ ESLJP, *Jerusalem protiv Austrije*, br. 26958/95, presuda od 27.2.2001. godine, tačka 86.

³² Pitanje negiranja genocida nad Bošnjacima jeste jedno od najkontroverznijih pitanja u bh. pravno-političkom diskursu, ali je ono prije svega civilizacijsko pitanje, pitanje suočavanja sa prošlošću zarad stabilne budućnosti. To je nagovijestio i Serge Brammertz, tužitelj pred MKSJ, kada je u svom pismu povodom 25. godišnjice genocida u Srebrenici kazao: „Prije pet godina govorio sam u Ujedinjenim nacijama o 20. godišnjici genocida. Moja poruka je dijelom bila poziv na suočavanje s negiranjem genocida (podv. autor).“ Vidi: Sjećanje na genocid u Srebrenici: Poruka civilizacije, Memorijalni centar Srebrenica, 2020, str. 31.

³³ Jedan od najeklatantnijih primjera institucionalnih pokušaja negiranja genocida jeste Izvještaj o predmetu Srebrenica, kojeg je sačinio izvjesni Darko Trifunović po narudžbi Vlade RS 2002. godine. Premda se zbog pritisa na međunarodnom nivou Vlada RS odrekla ovog izvještaja, njega je MKSJ opisao kao „jedan od najgorih primjera revizionizma u odnosu na masovna pogubljenja bosanskih muslimana počinjena u Srebrenici u julu 1995. godine“. Vidi: Agius, Carmel; „Uloga MKSJ u borbi protiv poricanja genocida i revizionizma“, Zbornik radova prve međunarodne konferencije 'Istraživanje, dokumentiranje i procesuiranje genocida u BiH', Udruženje žrtava i svjedoka genocida/Pokret Majke enklave Srebrenica i Žepa, Sarajevo, 2005, str. 257.

nekoliko postupaka i presuda ESLJP koje su se upravo odnosile na negiranje najtežeg oblika zločina. Tako, nakon što je u privatnom pismu zaničkao pojedinačnu odgovornost Hitlera te odgovornost NSDAP-a navodeći da nisu počinili sve što im se historijski pripisuje kao odgovornost, zahtjev koji je Hans Jürgen Witzsch uputio ESLJP je ocijenjen kao nedopušten. U slučaju *Witzsch protiv Njemačke*, ESLJP nije stao u zaštitu ovog pojedinca koji je ranije od strane njemačkih vlasti osuđen na tri mjeseca zatvora. Slična je situacija bila u predmetu *Schimanek protiv Austrije* gdje je Hans Jorg Schimanek ranije osuđen na 15 godina zatvora zbog pronacističkih aktivnosti, a čiju je pritužbu ESLJP ocijenio kao nedopuštenu. U predmetu *Garaudy protiv Francuske*, ESLJP nije stao ni u zaštitu pojedinca zbog objavljene knjige *The Founding Myths of Israeli Politics*. U svakom slučaju, sudska praksa vezana za holokaust je jednoobrazna i dosljedna, a analogno se može primijeniti i na utvrđeni zločin genocida nad Bošnjacima jer predstavlja jasno utvrđenu historijsku i pravnu činjenicu.

Konačno, onda kada se radi o negiranju genocida, ESLJP u svojoj praksi uzima i dodatne faktore prilikom procjene opravdanosti ograničenja u konzumaciji zagarantovane slobode izražavanja pojedinca. Pored onih osnovnih koji se svakako odnose na granični odnos između slobode izražavanja i govora mržnje (sadržaj i cilj izjava, način davanja izjava, podobnost izjava, ekonomski, društveni i politički kontekst, uloga i status govornika te procjena adekvatnosti sankcije), u relevantnoj sudskoj praksi se nametnuo i kriterij konsenzusa između država članica o tome da li su događaji predstavljali međunarodni zločin, način na koji država nastoji opravdati osudu takvog govora te postojanje norme međunarodnog prava koja reguliše predmetnu materiju.³⁴ Zbog svega navedenog, nadležni pravosudni organi države BiH bi trebali biti fokusirani na utvrđivanje krivičnopravne odgovornosti pojedinaca zbog krivičnih djela negiranja genocida, obzirom da je zločin genocida nad Bošnjacima pravosnažno utvrđen, a negiranje počinjenih zločina direktno potiče na rasnu mržnju i vrijeđa dostojanstvo bošnjačkog naroda, baš kao i u slučajevima negiranja holokausta o kojima je raspravljao ESLJP. Procesuiranje i osuđivanje negatora genocida predstavlja jedinu prihvatljivu metodologiju sa ciljem rehabilitacije kompleksnih međuetničkih odnosa i revitalizacije multikulturalizma unutar postojećeg društveno-političkog okvira države BiH, posljedice jedinstvene ustavnopravne arhitekture – svojevrsnog ustavnog eksperimenta svjetskih sila. Na ovaj način bi se 'saprala ljaga' sa cijelog naroda (iako jedan narod ne može biti odgovoran!) i jasno ukazalo na odgovorne pojedince koji su pravosnažno osuđeni za najteže ratne zločine, zločine protiv čovječnosti i zločin genocida. Posljedično, a nakon odgovarajućih reformi unutrašnjeg ustavnopravnog uređenja BiH, ne bi bilo ni prostora a ni potrebe za ovakvim ili sličnim krivičnopravnim eksperimentima koji se u svakodnevnom životu kontraproduktivni.

³⁴ Munivrana Vajda, Maja; Šurina Marton, Andrea; „Gdje prestaju granice slobode izražavanja, a počinje govor mržnje?“, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, br. 23 (2), Zagreb, 2016, str. 460-463.

4. Zaključak

Nesporno je da vlasti RS prilikom inkriminacije „poruge, prezira i omaložavanja RS“ nisu prethodno izvršili analizu proporcionalnosti kazne prema legitimnom cilju koji se sa istom želi postići. Zakonodavac je istovremeno izašao iz dozvoljenog okvira slobodne procjene, propisujući krivičnopravne sankcije koje imaju odvrćući učinak prema pojedincima koji konzumiraju ustavom zagantovano pravo na slobodno izražavanje. Usvajanju izmjena KZRS nije prethodila adekvatna procjena pravno relevantnih faktora putem različitih analiza ili drugih vrsta studija koji bi opravdali spornu inkriminaciju i 'uvođenje' krivičnog djela „Povreda ugleda Republike Srpske i njenih naroda“ u materijalno krivično zakonodavstvo manjeg bh. entiteta. Procesno-pravni argument koji potvrđuje navedeno jeste činjenica da su osporene odredbe člana 280a. stav (2) KZRS usvojene u hitnoj proceduri, što u svakom slučaju nije prihvatljivo u jednom demokratskom društvu, uzimajući u obzir vrijednosti koje se štite krivičnim materijalnim pravom. Materijalno-pravni argument se ogleda u tome da su predmetne izmjene krivičnog zakonodavstva, *inter alia*, imale za cilj da u potpunosti ograniče slobodu izražavanja u dijelu iznošenja vrijedonosnih sudova pojedinaca o 'naravi' manjeg bh. entiteta.

Kada su u pitanju izjave pojedinaca putem kojih se RS označava kao „agresorska ili genocidna tvorevinu“, u obzir treba uzeti aspekte međunarodnog krivičnog prava, ustavnog prava i prava ljudskih prava u širem smislu. Obzirom da je u međunarodnim presudama utvrđena uloga Vojske RS i njenog zajedničkog djelovanja sa Vojskom Jugoslavije (agresorom) u međunarodnom oružanom sukobu, označavanje RS kao „agresorske tvorevine“ ne može sporno sa aspekta konzumacije ustavom i međunarodnim dokumentima zagantovane slobode izražavanja pojedinca. Onda kada se radi o označavanju RS kao „genocidne tvorevine“, i historijski i pravno je nesporna činjenica da je nad Bošnjacima u agresiji na RBiH izvršen genocid, kao i to da je utvrđena krivičnopravna odgovornost istaknutih pojedinaca iz vojnog i političkog vrha tada paradržavne tvorevine koja je funkcionisala kao *de facto* režim. Kada se još u obzir uzme postojanje pravnog, vojnog i političkog kontinuiteta RS prije i poslije potpisivanja DMS-a, nije uopšte teško zaključiti ili konstituisati individualni vrijednosni sud da je RS nastala kao rezultat zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i drugih ratnih zločina. Samim time, vrijednosni sud putem kojeg pojedinac označava RS kao „genocidnu tvorevinu“ ne smije biti sporan u kontekstu uživanja prava na slobodno izražavanje, što dovodi do zaključka da zbog takvih sudova ne može biti ni krivičnopravno odgovoran.

U konkretnom slučaju, sloboda izražavanja podrazumijeva pravo svakog pojedinca da donese ili ne donese vlastiti vrijednosni ili spoznajni sud o 'naravi' manjeg bh. entiteta. Izjave profesora Štulanovića se kreću unutar 'dozvoljenog' uživanja prava na slobodu izražavanja jer predstavljaju vrijednosne sudove zasnovane na odgovarajućem činjeničnom osnovu, u skladu sa iznad zaključenim. *Summa summarum*, profesor Štulanović nije prekoračio granice slobode izražavanja nazvavši RS 'genocidnom tvorevinom', pa bi krivičnopravna odgovornost zbog izgovorenih riječi bila protivna

slobodi govora. Ono što je problematično iz perspektive krivičnog procesnog prava, jeste upravo prekoračenje zakonskih ovlaštenja te grubo zanemarivanje principa konačnosti i obaveznog učinka presuda Ustavnog suda BiH od strane nadležnog Republičkog javnog tužioca. Pored toga, sama činjenica da Vrhovni sud RS još uvijek nije donio odluku po sadržajno spornoj žalbi potencijalno može biti preispitana i sa aspekta povrede ustavom i međunarodnim dokumentima zagaranovanog prava na pravično suđenje zbog neosnovanog odugovlačenja krivičnog postupka. Slučaj 'Štulanović protiv Republike Srpske', po čemu je i ovaj rad dobio naziv, definitivno zaslužuje veći nivo pažnje akademske zajednice zbog nesagledivih posljedica koje može proizvoditi u pravnom, političkom i opštem društvenom kontekstu te utvrđenom kursu države BiH spram evropskih integracija.

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Agius, Carmel; „Uloga MKSJ u borbi protiv poricanja genocida i revizionizma“, Zbornik radova prve međunarodne konferencije 'Istraživanje, dokumentiranje i procesuiranje genocida u BiH', Udruženje žrtava i svjedoka genocida/Pokret Majke enklave Srebrenica i Žepa, Sarajevo, 2005.
2. Islamović, Suan; „Međunarodni dokumenti u ustavnoj materiji u Bosni i Hercegovini“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, br. IX (2), Tuzla, 2023.
3. Kacin, Jelko; „Presuda međunarodnog suda – veliki izazov za pravnu državu u BiH i Srbiji“, Zbornik radova prve međunarodne konferencije 'Istraživanje, dokumentiranje i procesuiranje genocida u BiH', Udruženje žrtava i svjedoka genocida/Pokret Majke enklave Srebrenica i Žepa, Sarajevo, 2005.
4. Munivrana Vajda, Maja; Šurina Marton, Andrea; „Gdje prestaju granice slobode izražavanja, a počinje govor mržnje?“, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, br. 23 (2), Zagreb, 2016.
5. Sjećanje na genocid u Srebrenici: Poruka civilizacije, Memorijalni centar Srebrenica, 2020.
6. Srbija i Hrvatska u međunarodnom oružanom sukobu u Bosni i Hercegovini, Udruženje žrtava i svjedoka genocida/Pokret majki enklava Srebrenica i Žepa, Sarajevo, 2023.
7. Degan, Vladimir-Đuro; „Zločin genocida pred međunarodnim sudištima“, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 58 (1-2), 2008.
8. Šarčević, Edin; USTAV IZ NUŽDE – konsolidacija ustavnog prava Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2010.

Pravni izvori:

1. Ažurirani Statut Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, usvojen 25. maja 1993., sa posljednjim izmjenama od 7. jula 2009. shodno Rezoluciji 1877.
2. Evropska konvencija o ljudskim pravima.
3. Krivični zakonik RS, Službeni glasnik RS br. 64/17, 104/18, 15/21, 89/21, 12/23 i 73/23.
4. Ustav BiH.
5. Zakon o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH br. 19/ 02, 35/04, 32/06, 50/08 i 61/23

Sudska praksa i drugi akti iz sudskog postupka:

1. ESLJP, *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 5493/72, presuda od 7.12.1976.
2. ESLJP, *Zana protiv Turske*, br. 69/1996/688/880, presuda od 25.11.1997.
3. ESLJP, *Witzsch protiv Njemačke*, br. 41448/98, presuda od 20.4.1999.
4. ESLJP, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske*, br. 45036/98, presuda od 30.6.2005.
5. ESLJP, *Schimanek protiv Austrije*, br. 32307/96, presuda od 1.2.2000.
6. ESLJP, *Özgür Gündem protiv Turske*, br. 23144/93, presuda od 16.3.2000.
7. ESLJP, *Jerusalem protiv Austrije*, br. 26958/95, presuda od 27.2.2001. godine.
8. ESLJP, *Giniewski protiv Francuske*, br. 64016/00, presuda od 31.1.2006.
9. ESLJP, *Stoll protiv Švicarske*, br. 69698/01, presuda od 10.12.2007.
10. ESLJP, *Garaudy protiv Francuske*, br. 36109/03, presuda od 2.10.2008.
11. ESLJP, *Gözel i Özer protiv Turske*, br. 43453/04 i 31098/05, presuda od 6.7.2010.
12. ESLJP, *Delfi AS protiv Estonije [GC]*, br. 64569/09, presuda od 16.6.2015.
13. ESLJ, *Perinçek protiv Švajcarske*, br. 27510/08, presuda od 15.10.2015.
14. ESLJP, *Mariya Alekhina i ostali protiv Rusije*, br. 38004/12, presuda od 17.7.2018.
15. Okružni sud u Banjaluci – Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, presuda br. 11 0 K 035527 24 K-p od 29.2.2024.
16. Ustavni sud BiH, Odluka o dopustivosti i meritumu U-21/23 od 18.1.2024.
17. Žalba Republičkog javnog tužilaštva RS br. T12 1 KT 0001992 23 od 5.4.2024. godine.

Internet izvori:

1. Republičko javno tužiteljstvo Republike Srpske, *Potvrđena optužnica protiv Muharema Štulanovića zbog krivičnog djela Povreda ugleda Republike Srpske i njenih naroda*.

Suan Islamović, PhD, Assistant Professor

Faculty of Law, University of Bihać

ŠTULANOVIĆ VS. REPUBLIKA SRPSKA – CASE ANALYSIS THROUGH THE PERSPECTIVE OF CRIMINAL AND HUMAN RIGHTS LAW

Summary: The amendments to the Criminal Code of the Republika Srpska from 2021, *inter alia*, criminalized the belittling and exposing to scorn or contempt of a smaller Bosnian entity. After Professor Emeritus Muharem Štulanović characterized it as a 'genocidal creation' in one of his public appearances, criminal proceedings were initiated and have not yet been completed. These have caused numerous polemics and raised controversial questions within various professionals' and academic public's discussions. As a kind of precedent, the case in question could influence future political and legal arrangements in Bosnia and Herzegovina in many ways. The focus of this paper are standards and perspectives in the development of state and entity human rights law, which in its essence encompasses various elements and institutes of substantive criminal law.

Key words: Republika Srpska, genocide, freedom of expression, criminal legislation